

Het mediterraan draaigatje

invasief en overlastgevend

Vorig jaar werd in DIERPLAGEN Informatie geschreven over het mediterraan draaigatje, een lastige exoot die in 2013 in Wageningen werd aangetroffen. Toen werd de verwachting uitgesproken dat de soort op meerdere plekken zou voorkomen. Dit bleek al snel het geval te zijn. Inmiddels zijn er zelfs al zes populaties bekend en in alle gevallen is er sprake van flinke overlast voor de omwonenden.

Tekst: Lotte van Boeschoten,
Floris Blanckaert en dr. Jinze
Noordijk, EIS Kenniscentrum
Insecten

Inleiding

Het mediterraan draaigatje (*Tapinoma nigerrimum*) is een lastige invasieve exoot. Ze maken enorme kolonies in stedelijk gebied en zijn niet weg te krijgen. Dit komt omdat de kolonies vele, samenwerkende, koninginnen hebben die stuk voor stuk nieuwe werksters en geslachtsdieren produceren. De nesten bevinden zich op allerlei plekken waar de zon het oppervlak opwarmt, met name onder stoeptegels en in muren van tuinen en huizen. Als de kolonie bestreden wordt, blijven er altijd wel koninginnen leven en die breiden zich dan weer uit. De mier lijkt dus erg op andere zeer

lastige invasieve mierensoorten in ons land zoals de plaagmier (*Lasius neglectus*), de Argentijnse mier (*Linepithema humile*) en de Atlantische dwergschubmier (*Plagiolepis schmitzii*) (Noordijk et al. 2017).

Het mediterraan draaigatje komt van nature voor in het Middellandse Zeegebied en waarschijnlijk wordt ze (onder andere) door de handel in tuinplanten verbreid. Voor determinatie van de soort wordt verwezen naar twee eerdere artikelen (Noordijk 2016a, 2016b). Over de taxonomie is recent een artikel verschenen van enkele Europese onderzoekers (Seifert et al. 2017). Hierin wordt voorgesteld dat de soort *Tapinoma nigerrimum* uit meerdere soorten bestaat, die echter nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn. De meerdere soorten zijn nauw verwant en bij het mediterraan draaigatje kunnen we daarom spreken over mieren uit het *Tapinoma nigerrimum*-complex. Verschillende soorten uit dit complex blijken in Europa invasief, maar de situatie voor Nederland moet nog nader onderzocht worden.

Vindplaatsen

Na de eerste melding van het mediterraan draaigatje in artikelen en op tv en radio in 2016, zijn er in korte tijd nieuwe meldingen van deze exotische mier binnengekomen bij het KAD en EIS Kenniscentrum Insecten. Telkens is een monster opgevraagd ter determinatie. We kennen de soort nu van maar liefst zes plaatsen in vier provincies: Vogelenzang, Rotterdam, Nieuwveen, Houten, Wageningen en Ulft. Omdat de soort dus erg invasief blijkt te zijn, leek het goed om de populatieomvang én de overlast beter in beeld te brengen. In 2017 zijn alle locaties bezocht en zijn er interviews afgenomen aan omwonenden. EIS Kenniscentrum Insecten en HAS Hogeschool voerden het onderzoek uit.

Typische nestuitgangen in Rotterdam.

Foto: Lotte van Boeschoten

Gevleugelde koningin van het mediterraan draaigatje.
Foto: Theodoor Heijerman

Overlast

De interviews zijn afgenomen aan de hand van een enquête. Hierin werden vragen gesteld over de kennis en ideeën die de omwonenden hadden over de soort, welke overlast er is en waar en op welke wijze bestrijding wordt uitgevoerd. In totaal zijn vijftien interviews afgenomen, vier in Rotterdam, vier in Houten, drie in Wageningen, twee in Ulft, één in Vogelenzang en één in Nieuwveen.

Uit de antwoorden bleek dat iedereen dacht dat de soort er pas sinds kort zit, waarbij de overlast is ontstaan in de periode 2010-2016. De overlast die buiten ervaren wordt bestaat voornamelijk uit stoepen en tuinen die ondergraven worden (67%), bladluizen die tuinplanten aantasten (33%), mieren die bijten (33%) en kleverige honingdauw die op eigendommen terecht komt (13%). In veertien van de vijftien (93%) gevallen komen de mieren ook binnenshuis, bij sommige huizen in alle kamers en op de bovenverdiepingen. In een derde van het aantal huizen worden binnen ook geslachtsdieren aangetroffen, hetgeen aangeeft dat er in de huizen of de huismuren ook nesten aanwezig zijn. De mieren foerageren binnen het meest op huisdiervoedsel (33%), maar ook fruit(resten) en andere zoete etenswaren worden vaak genoemd. Op alle locaties wordt de mier bestreden, waarbij in vier gevallen (27%) ook professionele be-

strijders zijn ingehuurd. Eén persoon schatte de kosten van zijn eigen bestrijding op 1.000 tot 1.300 euro per jaar. In Rotterdam, Houten en Ulft is ook de gemeente betrokken bij het in kaart brengen van de overlast dan wel het meedenken over bestrijding; bij de kleinere kolonies in Nieuwveen en Vogelenzang niet en bij de grote kolonie in Wageningen is de gemeente wel geïnformeerd, maar daar neemt ze nog geen actie. Tachtig procent van de geïnterviewden vindt dat de gemeente ook (gedeeltelijk) verantwoordelijk is voor de bestrijding.

Vindplaatsen van het mediterraan draaigatje.
Bron: database EIS Kenniscentrum Insecten

Cluster van zonnende draaigatjes op een tuinmuurtje.
Foto: Jinze Noordijk

Monitoring

De vondsten van nieuwe kolonies in plaatsen die ver uit elkaar liggen, de plaatselijke overlast en de hoge kosten die bestrijding met zich meebrengt, geven aan dat het mediterrane draaigatje een invasieve plaagsoort is. De verwachting is dat de problematiek rondom verschillende soorten exotische mieren, waaronder het mediterrane draaigatje, groter zal gaan worden door een nog steeds toenemend handelsverkeer en de opwarming van het klimaat.

Summary

The exotic ant species from the *Tapinoma nigerrimum* complex are recently described from the Netherlands. In a very short time period, already six populations are known and at all localities nuisance is reported. We interviewed fifteen persons that lived in streets with this species, divided over all localities. The species has been noted by them in recent years, with an estimated arrival in 2010-2016. Nuisance consists mainly by the large amount of dug up sand on the pavements and in gardens, aphids that affect garden plants, ants that bite and sticky honeydew on properties. In all but one cases, the ants also occur indoors; in some homes in all rooms and on the upper floors. In one third of the households, alates are also found indoors, indicating indoor nests. On all locations the residents conduct control measures, in four cases with the aid of professional pest control companies. The colonies in Rotterdam, Houten and Ulft are also under surveillance of the municipality, while in the other three cities, this is not the case. Eighty percent of the interviewed persons think that it is the (partial) responsibility of the municipality to perform or pay for control measures. It can be concluded that ants from the *Tapinoma nigerrimum* complex are serious invasive and pest species.

EIS Kenniscentrum Insecten onderzoekt en monitort het voorkomen van het mediterrane draaigatje én andere exoten in ons land. We werken hard aan goede overzichten van exoten die ons land binnenkomen en zich vestigen en hun effecten op inheemse soorten. Ook zijn we, samen met het KAD, zeer benieuwd welke bestrijdingsmethoden werken bij het mediterrane draaigatje. Wie nieuwe vindplaatsen kent van deze soort of ervaringen heeft met de bestrijding, vragen wij om contact met ons op te nemen. ●

Jinze Noordijk
EIS Kenniscentrum Insecten
Postbus 9517
2300 RA Leiden
jinze.noordijk@naturalis.nl

Literatuur

1. Boer, P., J. Noordijk & A.J. van Loon in druk. Ecologische atlas van Nederlandse mieren (Hymenoptera: Formicidae). – EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden.
2. Noordijk, J. 2016a. Leefwijze van *Tapinoma nigerrimum* (Hymenoptera: Formicidae), een nieuwe exotische mier in Nederland. – Entomologische Berichten 76: 86-93.
3. Noordijk, J. 2016b. Het mediterrane draaigatje, een nieuwe invasieve mier in ons land. – DIERPLAGEN Informatie 2016-2: 10-12.
4. Noordijk, J., P. Boer, A.J. van Loon & M. Brooks 2017. Invasieve mieren vragen om een gecoördineerde aanpak. – De Levende Natuur 118: 134-135.
5. Seifert, B., D. D'Eustacchio, B. Kaufmann, M. Centorame, P. Lorite & M.V. Modica 2017. Four species within the supercolonial ants of the *Tapinoma nigerrimum* complex revealed by integrative taxonomy (Hymenoptera: Formicidae). – Myrmecological News 24: 123-144.